

A kínai kalligráfia stílusirányzatai és azok kialakulása

Peccol Áron*

**Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, 1117 Budapest, Pázmány P. sétány 1/a
(peccol@t-online.hu)*

Az elkövetkező pár oldalon szeretném taglalni a kínai nyelv sajátosságából fakadó nyelvi különbségeket. Ezek után rátérnék az írás sajátosságaira, mint a fogalomjelölő volta, vonássorrend stb. Az előadásban ki fogok térni az ecsethasználat sajátosságára is. Végül szeretném bemutatni a négy különböző stílusfajtályát, a pecsétírást, a szabályos, a cancellista és a kurzív közötti különbségeket.

In the following pages, i would like to disjoint the lingual difference wich come from the particularity of the chinese language. After that I am going to speak about the idiosyncrasys, like the writing acts as a notion mark, rhumbsequence etc. In my lecture I would also like to broach the four different trend of style, the signetwriting, the regular writing, the cancellist and the cursiv.

A kínai kalligráfia tulajdonképpen a kínai írás (illetve japánban és Koreában a kínai írásjegyek) hagyományos módon, ecsettel és tussal, papírra történő leírása. Ezen túlmenően egy intuitív művészet is, a szabályokon túlmenő alkotás is.

A kínai nyelv az úgynevezett izoláló nyelvek közé tartozik, azaz benne minden szó egy szótagú, és a szavak (szótagok) alakja változatlan. Nincs benne toldalékolás, sem kötött szófaj. Hogy a mondatban egy szó tárgyként vagy melléknévként vagy egyéb szófajként van-e jelen, kizárólag a mondatban elfoglalt helye és a szöveggörnyezet határozza meg. A kínaiában az egyszerű, kiejtett (és kiejthető) szótagok száma csak mintegy 350-400, ezért nagyon sok az azonos alakú szó. Például azonos módon (azonos hangsúllyal ejtett) „ji” kiejtésű szóból van körülbelül 20, és ezek semmilyen jelentésbeli kapcsolatban nem állnak egymással. (Önmagában kiejtve a ji így jelenthet csirkét, asztalkát, ökörszarvat, éhséget, ütlegetést stb. Ezeknek az eltérő jelentésű ji-knek mind van saját írásjegye, viszont a beszédben teljesen azonosak). Emiatt a kínai élő nyelvben nagyon gyakran összetételeket használnak, amelyek két-három vagy több szótagból állnak.

További finomítása a kínai nyelvnek, valamint a nyelvtanulók rémálma, hogy minden létező szótag kiejthető ötféleképpen. Ezeket hangsúlyoknak vagy tónusoknak nevezik. Tulajdonképpen a szótagok dallam. Ez lehet magas, emelkedő, eső-emelkedő, eső és könnyű hangsúly. A váltakozó

hangsúlyoknak köszönhetően a kínai nyelv rendkívül dallamos, szinte énekeknek hat.

A kínai írás fogalomjelölő írás. Egy írásjegy egy tárgyat vagy fogalmat jelöl. Ezek lehetnek egészen konkrét dolgok, például egy fafajta, egy tárgy, vagy lehet egészen nehezen körülírható fogalom, mint például egy hangulat, vagy egy érzélem. Az írásjegyek eredetileg piktogramok, kis ábrácskák voltak, amelyeket csontba, puha kőbe karcoltak és önmagukban is felismerhetőek voltak.

Ezek a képpel kifejezhető írásjegyek nem tették lehetővé a bonyolultabb dolgok kifejezését, és a nyelv élete, változása miatt szükséges lett új írásjegyek alkotása. Mint a nyelv leírásánál már említettem, a kínaiában nagyon sok az egyszerű, azonos alakú szó. Vettek egy egyszerű jegyet, ami az új írásjegy jelentésére utalt, és vettek egyet, aminek a kiejtése hasonló vagy azonos az újéval, és a kettőt egyszerűen összekombinálták egyetlen új írásjeggyé. Így létre tudtak hozni számtalan új írásjegyet és egészen sokféle jelentésbeli árnyalat kifejezése is lehetővé vált. Némely írásjegy megalkotására még ez a módszer sem volt elég, azért előfordul, hogy az újonnan alkotandó írásjegyet egy jelentésre utaló rész mellett egy már eleve több részből álló írásjegy kombinálásával hoznak létre. Ekkor a kombinációban felhasznál kombináció jelentése természetesen elvész és csak a kiejtésre utal.

Az írásjegyeket és változataikat, amelyeket az egyszerű kombinációkat alkotják **gyököknek**

nevezzük. A hagyomány szerint 214-féle gyök építi fel a kínai írásjegyeket, a valóságban azonban ez a szám jóval nagyobb, ám az összetettebb gyököket is szét lehet bontani egyszerűbb részekre, és ennek az egyszerűsítésnek az eredménye a 214 hagyományos gyök. Egy gyöknek az írásjegyen, vagy írásjegrészleten belül kötött helye van. Ez mindig az írásjegrészlet *tetején* helyezkedik el. Hagományos neve is ebből ered fűkoszorú vagy fűkorona, mivelhogy megkoronázza az írásjegyeket.

Egy másik lehetséges mód az írásjegyek alkotására, amikor két gyököt csak a jelentésük alapján kombinálnak egybe, és az újonnan létrehozott írásjegy hangzása sem az egyik sem a másik gyök kiejtését nem követi. Így jön létre a nap és a hold gyökjéből a *világosság* jelentésű új írásjegy).

Ha egy-egy kifejezni kívánt tárgy mennyiségi jellegében tér el egymástól, akkor a jelentésre utalhat az azonos gyökök száma. Egy fa, az "fa". Két fa az "liget", három fa egy "erdő". Új

írásjegyeket ezeken, a módokon hoztak létre nem csak a kínaiak, hanem a japánok is annak ellenére, hogy ők csupán „kölcsonvették” a kínaiaktól az írásrendszerüket, mivel saját írással kb. i.sz. 700-800-ig nem rendelkeztek.

1	戠	9	戠	17	巛
2	一	10	一	18	一
3	丨	11	丨	19	丨
4	丩	12	巛	20	𠂇
5	丩	13	𠂇	21	𠂇
6	丩	14	𠂇	22	𠂇
7	一	15	一	23	一
8	丨	16	𠂇	24	𠂇

1. kép. Az ecsetvonások sorrendje. A szürkével kiemelt vonás indítja el a piktogramma kialakulását.

Az ecsetvonások

A kínai írásjegyek felépítésének alapja etimológiailag a gyök, amely annak általában önálló jelentéssel is bíró részlete. Az ecsetvonások leírásának vannak általánosabb szabályai. Pl. a legtöbb ecsetvonást mindig felülről lefelé húzzuk, a vízszinteseket pedig mindig balról jobbra. Kizárólag egyetlen ferde vonás van, amelyet alulról felfelé húzunk, ez az ábrán a 6-ossal jelölt. Jobbról balra csak ferde vonások (Pl.: 4-es vagy a 15-ös nagyobbik szára) húzhatók.

A legalapvetőbb 7 ecsetvonásnak az 1-6-ost, valamint hetedikként általánosan a "kampós"-nak nevezett vonásokat (pl. 9-es) tartják. Ezek ismeretében a többi vonás is könnyen leírható. Minden vonásnak van egy elnevezése. Ezen szerepelnek a vonások nevei kínaiul és kiejtésük szerint is. Vannak továbbá az egyes vonások ecsettel való leírásának is szabályai

A kínai írásjegyek mindegyikének van egy ún. „vonássorrendje”, ami pontosan meghatározza, hogy az írásjegyeket felépítő (ecset) vonásokat milyen sorrendben kell meghúzni. Ez nem pusztán egy önkényes szabály. Egyrészt segít a bonyolultabb sokvonásos írásjegyeket szépen és helyesen felépíteni, másrészt, mivel *minden gyöknek minden öt tartalmazó írásjegyben azonos a vonássorrendje*, így könnyebbé válik az írásjegyek tanulása. Végül, de nem utolsó sorban a legtöbb szótár használatához is elengedhetetlen a vonások ismerete, ugyanis ennek segítségével tudjuk könnyen és gyorsan megszámolni egy írásjegy vonásszámát, márpedig a legtöbb szótárban van vonásszám szerinti index, valamint a gyökök is a vonásaik száma alapján vannak sorba rendezve.

Ha egy írásjegyről nem tudok mást, csak hogy pl. 8 vonásból áll, innen már el tudok indulni a keresésére a szótárban.

Az ecset használata

A kínai ecset képességeinek kihasználásához be kell tartani néhány fontos szabályt. Ezek közül az egyik legfontosabb az ecset tartása. Az ecset szárának a lehető leginkább függőlegesen kell állnia és azt három ujjunkkal: a hüvelyk, mutató és középső ujjainkkal kell fognunk. A gyűrűs és néha a kisujj is részt vesz az ecset megtámasztásában. Ha így fogjuk az ecsetet, akkor a csuklóval, sokkal könnyebb az ecset hegyének magasságát szabályozni a papír felett. Előfordul, hogy nagyon kicsi írásjegyeket kell írni, ilyenkor még szóba jöhet a hagyományos európai „ceruzafogás”, az, ahogyan mi a golyóstollat fogjuk, de ilyenkor az ecset mozgásteret jelentősen lecsökken.

Fontos, hogy az ecsetet a használaton kívül hogy kezeljük, ugyanis szőrözés nélküli, tú-éles vonalat húzni csak a megfelelően karbantartott ecsettel lehet.

Ennek egyik fontos szabálya, hogy sohase fogjuk meg az ecset szőrét kézzel, ugyanis a kéz zsírossága árt neki. A másik legfontosabb, hogy az ecset szőrét lehetőleg hegyesre igazítva tároljuk. Mivel tehát ezt kézzel nem tehetjük, követnünk kell a kínai szokást, azaz a bő vízzel tisztára mosott ecsetünket hegyesre nyaljuk. Ezt teszik ezer évek óta.

2.kép. Ecsetkészlet

Az ecset tartása az első időkben szokatlan érzés, és nem is idomul hozzá könnyen a kéz, ezért gyakran remeg és szinte irányíthatatlannak érzi, aki megpróbálja. Ezen segíteni a nem író kézzel lehet úgy, hogy azt a csuklónk

alá fektetjük, ezzel alátámasztva az ecsetet tartó kezet. Nagyobb kalligráfia készítésekor vagy egy bizonyos gyakorlat megszerzése után ez már gátol a mozgás szabadságában.

Az ecset használatát már befolyásolja az ember személyisége, hisz itt születik maga a szépírás, vagyis a kalligráfia. Megszületnek tehát a különböző stílusok.

A stílusok

Az írásjegyek első rendszerezései azok még nem ecsettel leírt, hanem többnyire kemény anyagba karcolt, vésett jelek voltak, és ez a formájukat is befolyásolta. Ennek a stílusnak a neve **PECSÉTÍRÁS**, ami arra utal, hogy a kezdetektől a mai napig ez az írás szerepel a hagyományos kínai pecséteken leggyakrabban. Formájára jellemző, hogy sok hullámos vonalat tartalmaz, és

3. kép Pecsétírás

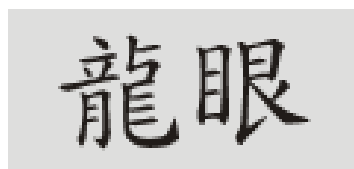
szerkezetében még gyakran felismerhetőek a képirás egyes elemei. Ez az írásstílus, bár elsősorban véseteken találkozni vele, előfordul ecsettel festett kalligráfiákon is. Erre és a többi stílusra is a galériában találni több szép példát.

A következő stílus, a hivatalnoki, vagy **KANCELLISTA** stílus. Itt az írásjegyek már egy szabályos négyszögbe írhatók, és ez innentől kezdve a mai napig a kínai írás sajátja. Ennél a stílusnál a vízszintes vonások síkja még pontosan vízszintes esetleg enyhén hullámos, a függőlegeseké pedig függőleges, ami miatt ez a stílus erősen kötött, formális benyomást kelt.

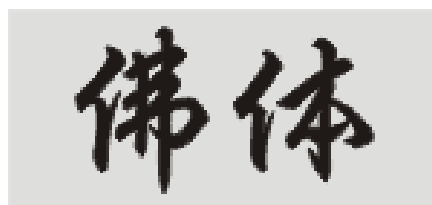
4. kép. Kancellista

Az ecset használatának fejlődésével alakult ki a **SZABÁLYOS** stílus, amit standard írásmódnak is neveznek, utalva arra, hogy ezt tekintik az ecsetírás etalonjának. Ebben a stílusban tűnnek ki az ecset képességei és lehetőségei. Itt a vízszintesek már enyhén döntöttek, aminek köszönhetően az egész íráskép könnyedebbé válik a hivatalnoki stílushoz képest.

5. kép. Szabályos írás

A forma felszabadulása felé tett lépés a **KURZÍV** stílus, amelynél a szabályok egy részét a kalligráfus már feláldozza a szabad formákért és a gyorsabb írásért. Itt a vízszintesek tovább dőlnek felfelé, ám erre a stílusra már nem mondható el annyi szabályszerűség, mint az eddigiekre. Ez a stílus sokkal nagyobb teret enged az író, ecsetforgató személyiségének a kifejezésére. Ennek az írásstílusnak egy számomra különösen kedves művelője Hui Cung császár volt, aki a kézírásával új stílust teremtett. Rendkívül kecses, vékony ám lendületes vonalait „Karsú Aranyvonal” néven, mint önálló írásmódot tartják számon.

6. kép.
Kurzív

Végül a szabályok teljes feloldódását jelenti a **FOGALMAZÓ** írás megjelenése. Ez már kifejezetten a gyors lejegyzés céljából született, megfelelője a mi írásunkban a gyors, egyéni kézírás. Itt a szöveg elolvasása már nagyon jó írás és olvasási készséget követel, mivel az írásjegyek néhány vonássá redukálódtak és gyakran egymáshoz is vannak kapcsolva. Kínaiul és japánul „fű-írás” (caoshu, sou-sho) néven emlegetik ezt a stílust.

A festészet, a vallás és a kalligráfia közös határvidékén helyezkedik el egy érdekes, zen meditációval és kalligráfiával összefüggő stílus, a főként Japánban művelt „enso”, vagyis zen-kör

TIPOGRÁFIAI DIÁKKONFERENCIA 2008. DECEMBER
Kis, Nagy és Kovács: Ez ennek a címe

festése. Ez nem más, mint egyetlen ecsetvonással
egy szabályos, lendületes kör festése. Egy tökéletes

enso festése magában foglalja minden kalligráfia
lényegét.

Forrás: Tokaji Zsolt, A kínai könyv története, Elektronikus kiadás: Terebess Ázsia E-Tár
(<http://www.terebess.hu/keletkultinfo/konyv.html>)

Jean Bardet: Kalligráfia, Cser kiadó 2005

Kalligráfia honlap (<http://web.tvnetwork.hu/~aguti/>)

Képek: Kalligráfia honlap (<http://web.tvnetwork.hu/~aguti/>)